

установлених в Конституції основ здійснення правосуддя. Виникає потреба виділити особливості правосуддя як самостійної форми реалізації судової влади. Об'єктивна необхідність регулювання названих відношень саме на вищому рівні, рівні Конституції, виділяється їх особливою соціальною значимістю в процесі формування правової держави.

Сама потреба суспільства в особливій сфері правосуддя визначається, по-перше, неминучістю і систематичністю виникнення в ньому цілого ряду конкретних ситуацій переважно конфліктного характеру, які потребують постійного розв'язання на підставі встановлених державних правил, які підводять конкретні обставини під найбільш типові можливості врегулювання поведінки людини. В силу цього, по-друге, здійснювати правосуддя призвані судові органи, які діють в названій сфері як механізм захисту цивільного суспільства і кожної окремої особистості. По-третє, здійснення правосуддя обумовлено бажанням держави захистити від посягань встановлений нею правопорядок, забезпечити утвердження соціальної справедливості шляхом попередження правопорушень і покарань за вже вчинені правопорушення. Саме в цій сфері держава має можливість визначити систему особливо важливих соціальних цінностей, які підлягають захисту, і виражають їх в нормах різних галузей матеріального права як об'єктів можливих правопорушень (життя, здоров'я, честі, гідності особистості, непорушність конституційного ладу і т. ін.). Посягання на них повинно потягти застосування судом різного виду санкцій, які визначаються в нормах кримінального, адміністративного, цивільного та інших галузей права. По-четверте, обмеження особистої свободи людини в випадках, які включають застосування мір кримінального покарання за здійснення загально небезпечних діянь (особою, визнаною недієздатним в силу психічного розладу), обумовлює необхідність примусових мір медичного характеру. По-п'яте, влада держави використовує сферу здійснення правосуддя також при вирішенні питань, пов'язаних з відбуванням, достроковим визволенням, відстрочкою виконання і т.д. кримінального покарання. По-шосте, потреба в судовій юрисдикції виникає при необхідності офіційного посвідчення фактів, які мають юридичне значення і не можуть бути установлені в іншому порядку або потребують судового дослідження доказів (наприклад, стану прибування в фактичних шлюбних відношеннях чи знаходження на утриманні). Крім того, тільки по суду громадянина може бути визнано померлим чи безвісно відсутнім [6; с. 31-33].

Таким чином, соціальна обумовленість сфери здійснення правосуддя свідчить про її широке значення в усьому механізмі соціального управління і конституційного регулювання. Конституційне регулювання забезпечується через категорію конституційних засад правосуддя, яка має своє специфічне значення і багатограничний характер.

До конституційних засад здійснення правосуддя, крім вже зазначеного виключного права здійснювати правосуддя судом, також відносяться: гарантоване Конституцією право усіх суб'єктів правовідносин на судовий захист їх порушених прав, свобод і законних інтересів, рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом, гарантування кожній людині права на правову допомогу при вирішенні її справи в суді, гласність і відкритість судового процесу, обов'язковість виконання на всій території України і всіма суб'єктами правовідносин рішень суду, які набрали законної сили, гарантування права кожному учаснику судового процесу на оскарження судового рішення [7]. Крім цих загальних конституційних засад здійснення правосуддя також треба виділити засади, які пов'язані безпосередньо з організацією і функціонуванням суду, без яких неможливе дотримання міжнародно визнаного уявлення про справедливість судового процесу [8]. До них треба віднести такі засади-принципи: принцип колегіального та одноособового розгляду справ судами, самостійності судів і незалежності суддів, недоторканності та незмінності суддів.

Таким чином,, через категорію конституційних засад розкривається характер взаємовідносин двох систем – конституційного законодавства в процесі його застосування суддями і реальних суспільних відносин. Це означає, що в конституційних засадах управління судовою діяльністю простежується єдність різносистемних явищ, які відносяться, з одного боку, до юридичної форми і, з другої – до реального суспільного життя.

Виходячи з цього, можна вивести поняття правосуддя, хоча перед чим треба зазначити, що поняття правосуддя було відпрацьовано ще в літературі радянського періоду і є достатньо традиційним, хоча при його розгляді до цих пір залишається багато невирішених проблем.

Враховуючи вищепередне, можна дати наступне визначення правосуддя, згідно з яким **правосуддя** – це конституційно закріплена особлива форма діяльності держави в сфері реалізації судової влади, яка виражається в захисті і охороні судами загальної юрисдикції нормального функціонування суспільних відношень, які складаються за участю громадян, підприємств та організацій, і яка включає механізм судового вирішення спорів про право та інші конфлікти шляхом справляння цивільного, господарського кримінального та адміністративного судочинства в особливому процесуальному порядку судового засідання з застосуванням на основі закону державного примушення з метою відновлення і охорони законних прав та інтересів людини і всього цивільного суспільства.

Отже, сьогодні процес здійснення правосуддя – це важливіша конституційна форма реалізації судової влади, основи якого закладені в Конституції України та Законі України “Про судоустрій в Україні”, а остаточний механізм впровадження його в життя повинен бути відрегульований в нових процесуальних кодексах.

Література

1. Стецковский Ю.И. Судебная власть - М., 2000.
2. Конституция СРСР від 07.10.1977 р.
3. Чельцов-Бебутов М.А. Советский уголовный процесс – Х., 1928.
4. Конституция України від 28.06.1996 р.
5. Стефанюк В.С. Верховний Суд, судова влада і правосуддя в Україні//Вісник ВСУ - 1998. - №3.
6. Чепурнова Н.М. Судебная власть в РФ: проблемы теории и государственно-правовой практики - С., 1999.
7. Про судовий устрій в Україні: Закон України від 07.02.2002 р.
8. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1968 р.

С. Сівочек,
ад'юнкт Донецького інституту внутрішніх справ
МВС України

ДЕКІЛЬКА АРГУМЕНТІВ ПРОТИ “ЄДИНОГО” РОЗУМІННЯ ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У багатьох наукових працях, присвячених проблемам теорії доказів відстоюється так зване “єдине” розуміння доказів, згідно з яким доказ представляє собою нерозривну єдність зазначених в законі джерел доказів і відомостей, які в них містяться. Відомості про факти є змістом доказу, а джерело – його формою [6, С.158]. Разом з цим, розуміння доказів тільки як відомостей про факти критикується.

Прихильники "єдиного розуміння" наводять багато аргументів, серед яких є такі:

- фактичні дані в будь-якому із названих у кримінально-процесуальному законі джерел можуть існувати, зберігатись, передаватись та досліджуватися виключно в їх нерозривній єдності з останнім [7, С.134].

- з позиції теорії інформації (розділ кібернетики) доказ у кримінальному процесі є відображенням об'єкта і структурно не відрізняється від сигналу. Застосовуючи теорію інформації, В.Я.Дорохов намагався довести, що фактичні дані, тобто інформація є змістом сигналу, а джерела доказів – його матеріальною формою, за допомогою якої передається інформація. Крім того, на думку В.Я.Дорохова, доказ є одночасно і відображенням, і сигналом, а два останніх терміни застосовуються як рівнозначні.

З вказаними вище аргументами ми не можемо погодитися, і ось чому.

На нашу думку, правильно писав Ф.Н.Фаткуллін, що в слідчій та судовій практиці чимало випадків, коли в тій чи іншій справі певне процесуальне джерело фігурує, а самого доказу в ньому так і немає. Нерідко виникають ситуації, згідно з якими у справі відсутнє певне джерело доказу, хоч і застосувались усі процесуальні засоби, необхідні для отримання цього джерела (наприклад, обвинувачений відмовляється давати показання під час допитів). Тобто доказ є (дані щодо будь-якого факту, що підлягає доказуванню), а будь-якого з джерел, в якому відомості щодо цього факту можуть одночасно міститися, немає. Крім того, іноді з різних за характером джерел доказів беруться однозначні фактичні дані або, навпаки, в одному джерелі містяться докази, які відрізняються один від одного [8, С.100-101]. Таким чином, гадаємо, що не можна вважати відомості і джерела доказів нерозривними частинами єдиного цілого – доказу.

Що ж стосується обґрунтування "єдиного розуміння доказів за допомогою теорії інформації", то, на нашу особисту думку, висновки В.Я.Дорохова з результатом неправильного тлумачення досягнене цієї теорії.

Зокрема, джерела доказів, вказані в ч.2 ст.65 КПК України є, передусім, оформленними з додержанням процесуальної форми носіями інформації, з яких суб'єкти доказування одержують відомості про факти. Але теорія інформації зовсім не ототожнює джерела інформації і сигнали (як вважає В.Я.Дорохов). Навпаки, згідно з цією теорією джерела інформації не можуть бути матеріальною формою сигналів. Поняття сигналу використовується для позначення не джерел інформації, а того способу, за допомогою якого здійснюється передача інформації від її джерела до адресата (одержувача) [9, С.79]; [10, 403-404]. Відрізняють, наприклад, світові сигнали, що дозволяють бачити оточуюче середовище, звукові, електричні, радіосигнали тощо [9, С.5].

На нашу думку, В.Я.Дорохов правий в тому, що сигнали є носіями інформації, як і її джерела, але він не враховує того, що фізична природа сигналів та джерел інформації зовсім різна. Кожне джерело інформації є її носієм, але не кожний носій може бути джерелом інформації. Найважливіше призначення сигналів – донести інформацію до адресатів, якими, стосовно кримінального процесу, є слідчі, прокурори, судді, а точніше їх розум. Таке призначення сигналів джерела доказів виконати не можуть, інформацію з них суб'єкти доказування одержують за допомогою світових, звукових та інших сигналів.

Не можемо ми погодитися і з точкою зору В.Я.Дорохова про те, що доказ є відображенням. Субстанцією судового доказу, як справедливо вказується в літературі, є інформація [2, С.112]. В свою чергу, сутність властивості відображення складає, як правильно пише В.Я.Дорохов, спроможність кожної речі, будь-якого явища у процесі взаємодії створювати зміни у становищі іншої речі, тобто створювати у неї певні відбитки, сліди, які за своєю структурою ізоморфні деякій стороні тієї речі, що спровалєє вплив [5, С.206]. Як результат цієї взаємодії, відображення представляє собою певні зміни матеріальних систем (об'єктів) [4, С.160]. Але інформацію не можна ототожнювати з відображенням!

Правильно вказується в літературі, що відображення залежить від свого матеріального носія, часто його неможливо перенести на інший носій, а інформація перекодується, передається, сприймається, зберігається, породжує образи, інваріантною частиною яких є вона сама. Образ, який формується у однієї людини, ніколи не збігається з образом, який склався у передавача інформації. В кожного з них є свої особливості, індивідуальні відмінності, що пов'язані зі структурою та історією відповідного матеріального носія інформації. Загальне між цими образами полягає лише у переданій та сприйнятій інформації [3, С.20].

Визначення сигналів як способу, за допомогою якого здійснюється передача інформації між матеріальними об'єктами, виключає, на нашу думку, їх одночасне розуміння і як відображення (тобто змін, що з'являються у матеріального об'єкта у процесі взаємодії).

В завершенні ми хочемо навести цікаві висловлювання двох видатних учених в галузі теорії інформації щодо співвідношення інформації та її матеріальних носіїв. Так, засновник кібернетики Норберт Вінер вказував, що інформація є інформацією, а не матерією чи енергією. Той матеріалізм, який не визнає цього, не може бути життєздатним [1, С.12]. Інший вчений У.Р. Ешбі, стверджував, що будь яка спроба трактувати інформацію як річ, що міститься в іншої речі, веде до трудних проблем, які ніколи не повинні були б виникати [11, С.216].

Як висновок зазначимо, що, на нашу думку:

1. доказами у кримінальних справах необхідно вважати тільки відомості про факти;
2. відомості про факти та зазначені в законі джерела доказів створюють не нерозривну, а діалектичну єдність, яка не виключає можливості самостійного існування вказаних елементів;
3. помилковим є розуміння доказів як відображення, також як неправильним є вважати джерела доказів матеріальною формою сигналів.

Література

1. Глинский Б.А. Философские и социальные проблемы информатики. – М.: Наука, 1990.- 110 с.
2. Михеенко М.М. Проблемы разви́тку криминального процеса в Україні: Вибрані теории. – К.: Юрінком Інтер, 1999.- 240 с.
3. Пушкин В.Г., Урсул А.Д. Информатика, кибернетика, интеллект. Философские очерки. – Кишинев: Штиинца, 1989. – 296 с.
4. Самойлов Г.А. Судебная информация: сущность, закономерности возникновения. Труды высшей школы МВД СССР. Вып. №32. – М., 1972
5. Теория доказательств в советском уголовном процессе изд. 2-е, испр. и доп. Отв. ред. Н.В.Жогин и др.- М.: Юридическая литература, 1973. – 736 с.
6. Уголовный процесс. Общая часть. Особенная часть / Под редакцией д.ю.н., проф. В.П.Божьева.- М., 1998.
7. Уголовный процесс: Учебник для студентов вузов/ МГУ им. Ломоносова, под ред. К.Ф. Гуценко; изд. 2-е, переработанное и дополненное.- М.: Зерцало, 1998. – 578 с.
8. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуального доказывания. Изд 2-е, дополненное. – Казань: Издательство Казанского университета, 1976.- 206 с.
9. В.П.Цымбал. Теория информации и кодирование. – К.: Вища школа, 1992. – 263 с.
10. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике. – М.: Издательство иностранной литературы, 1963 – 832 с.
11. Эшби У.Р. Введение в кибернетику.- М., 1959.